PIOTRYSEUSZ

CENTRUM · NIEUSTALONY

Hiszpania

Przewodnik po trasie

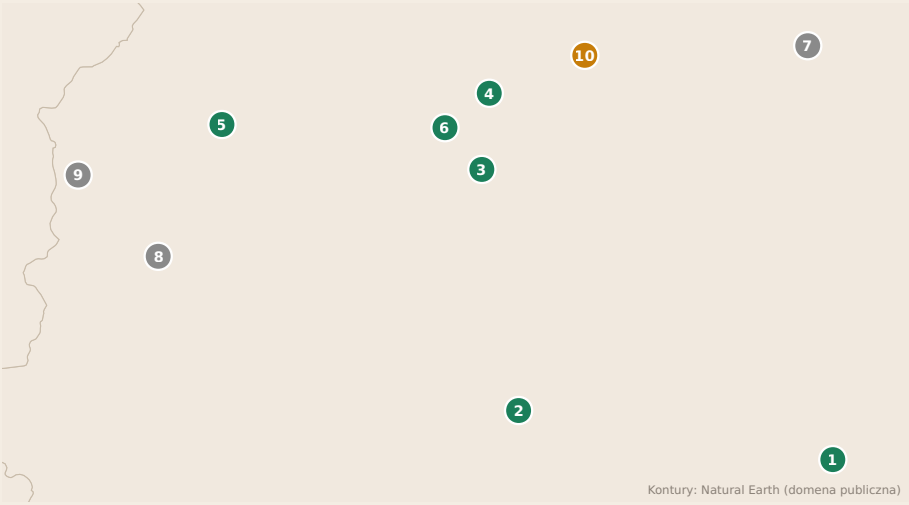

Pomysł · miejsca: 10

Przewodnik wygenerowany 2026-10-21 z repozytorium https://gitlab.com/p.goliasz/moto. Plany powstają z wyprzedzeniem: ceny, godziny otwarcia, zasady wstępu i przepisy sprawdź przed wyjazdem. Współrzędne wskazują obiekt, a nie parking czy wjazd. Treść: CC BY 4.0, Piotr Goliasz; zdjęcia i dane mają własne licencje (rozdział „Źródła i licencje”).

Spis treści

Punkty 3
Punkty z innych podróży 21
Język w podróży 34
Źródła i licencje 36

Punkty

4 Pedraza
5 Salamanca
6 Segovia
3 La Pedriza i zamek...
2 Consuegra
Alcalá del Júcar 1
Kontury: Natural Earth (domena publiczna)

1

ALBACETE (KASTYLIA-LA MANCHA)

Alcalá del Júcar

Fot. Pacodonderis, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Typ	miasteczko, zamek, rzeka
Czas	2 h
Wstęp	bez opłat
Wydarzenia	fiestas San Lorenzo 7–15 sierpnia; San Blas 3 lutego; jarmark średniowieczny w Wielkim Tygodniu (daty zmienne) [do sprawdzenia]
Skała	wapienie jeziorne z pliocenu, kanion w młodych skałach
Zespół zabytkowy	od 1982 r.

RYS HISTORYCZNY

Domy wkute w skałę nad wąwozem rzeki Júcar, zamek na szczycie, stary most i rzeczna plaża. Júcar spływa z gór Serranía de Cuenca do Morza Śródziemnego, a w krainie La Manchuela wcina się w płaski płaskowyż głęboką „hoz”, kanion z pionowymi ścianami. Geolodzy zwracają uwagę na rzadkość: ściany w okolicy Alcalá to stosunkowo młode, plioceńskie wapienie jeziorne, osadzone w jeziorach kilka milionów lat temu, a nie stare skały morskie, w których powstała większość hiszpańskich kanionów. Miękka, porowata skała łatwo się rozpuszcza i drąży, stąd nawisy, jaskinie i nacieki martwicy wapiennej, a ludziom od wieków łatwo było wykuwać w niej mieszkania. Miasteczko wspina się po stromym cyplu w zakolu rzeki: białe domy stoją jeden nad drugim, a ich tylne izby sięgają w głąb skały.

Nazwa pochodzi od arabskiego al-kala, „zamek”, czyli „zamek nad Júcarem”. Twierdza z wieżą na planie pięcioboku powstała za Almohadów w XII–XIII w. W 1211 r. król Kastylii Alfons VIII błyskawicznym wypadem zdobył Alcalá razem z sąsiednimi warowniami Jorquera i Garadén, a zwycięstwa pod Las Navas de Tolosa (1212) i Alcaraz (1213) utrwaliły tę zdobycz. Osadników sprowadzono z Alarcón.

Przez półtora wieku Alcalá była wsią podległą Jorquerze, aż 1364-04-18 król Piotr I Okrutny, przebywający wtedy w porcie Grao pod Walencją, nadał jej prawa miejskie i własny samorząd. Później należała do markizatu Villena, potężnego lenna na pograniczu Kastylii z Koroną Aragońską, a do 1833 r. do królestwa Murcji. Zamek pilnował też dawnej drogi królewskiej z Kastylii na wschód, a w Alcalá działała komora celna.

Do zamku przylgnęła legenda o księżniczce Zulemie, opowiadana w dwóch wersjach. W jednej Zulema była chrześcijanką więzioną przez mauretańskiego władcę Garadéna, który chciał zmusić ją do zmiany wiary i ślubu, a ona wolała rzucić się z murów. W drugiej była muzułmanką zakochaną w chrześcijańskim rycerzu; para uciekła przed gniewem rodziny i osiadła w pobliskiej wiosce, która do dziś nazywa się Zulema. Imię Garadéna nosi też jedna z jaskiń: Cuevas del Diablo, Masagó i Garadén to dawne domy i spiżarnie wykute w skale, z korytarzami przebitymi przez cypel na wylot i balkonami nad wąwozem. Dziś mieszczą małe muzea i bary. Nieoczywista ciekawostka: w 1986 r. iluminacja zamku zajęła trzecie miejsce w konkursie na najlepsze oświetlenie zabytków firmy Philips, za wieżą Eiffla i meczetem w Stambule. Alcalá ma też jedną z najdziwniejszych aren walk byków w Hiszpanii, o nieregularnym kształcie, dopasowanym do zbocza po drugiej stronie rzeki.

Gmina liczy ok. 1100 mieszkańców i dziś żyje głównie z turystyki: od 1982 r. miasteczko jest zespołem zabytkowym, a od 2014 r. należy do „najpiękniejszych wsi Hiszpanii". Najważniejsze święto to fiestas ku czci patrona, św. Wawrzyńca (San Lorenzo), od 7 do 15 sierpnia. 3 lutego na św. Błażeja losuje się tortetes, miejscowe słodkie placki, a w Wielkim Tygodniu na uliczkach staje jarmark średniowieczny. Przez Alcalá biegnie Camino de Santiago de la Lana, „wełniany szlak" jakubowy z Alicante do Burgos. Okolica to winiarski region Manchuela, słynący z czerwonego szczepu bobal, a w karczmach podaje się sycące dania La Manchy, jak gazpacho manchego: gulasz z dziczyzny lub drobiu na podpłomyku.

NA MIEJSCU

- Kamienny most nad Júcarem, rzeczna plaża i widok na całe miasteczko z drugiego brzegu, najładniej w porannym słońcu.
- Wejście stromymi uliczkami do zamku i jaskiń Cuevas del Diablo lub Masagó (wstęp płatny, ok. 3 EUR, często z napojem [do sprawdzenia]).

- Przejazd drogą wzdłuż kanionu w górę rzeki do Jorquery, wioski na skalnym cyplu w zakolu Júcaru, i w dół ku La Recueja; numery dróg i stan nawierzchni [do sprawdzenia].

> **Praktycznie**
> - Ok. 130 km na zachód od Walencji.
> - Pasuje też jako zjazd z wybrzeża przy wjeździe od Alicante.
> - Uliczki w centrum są wąskie i bardzo strome, więc motocykl lepiej zostawić na dole przy rzece. W weekendy i latem przyjeżdża dużo gości z Walencji i Albacete, a w lipcu i sierpniu jest upalnie; wiosna i jesień są wygodniejsze.

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Alcal%C3%A1_del_J%C3%BAcar, en.wikipedia.org/wiki/Alcal%C3%A1_del_J%C3%BA..., portalcientifico.uned.es/documentos/62da2ae6c..., www.eldebate.com/estilo-vida/viajar/20260721/...

39.19320, -1.42933 (wikidata:Q24008383)

2 TOLEDO (LA MANCHA)

Consuegra

Fot. diego_cue, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Typ	wiatraki, zamek
Czas	1,5 h
Wstęp	[do sprawdzenia]
Wiatraki	12 z pierwotnych 13 na grzbiecie Cerro Calderico
Wydarzenia	Fiesta de la Rosa del Azafrán, ostatni pełny weekend października (2026: 23–25 października); Consuegra Medieval, połowa sierpnia [do sprawdzenia]

RYS HISTORYCZNY

Dwanaście białych wiatraków stoi na grzbiecie Cerro Calderico nad miasteczkiem, obok zamku La Muela. Pierwotnie było ich trzynaście. Mielono w nich zboże z płaskiej, suchej Manchy, a wiatr na grzbiecie wieje tu prawie zawsze. Każdy ma imię, w większości z „Don Kichota”: Sancho, Rucio (osioł Sancho Pansy), Mambrino (od hełmu, za który rycerz wziął miskę balwierza), Clavileño (drewniany koń), Caballero del Verde Gabán. Cervantes nie napisał, gdzie dokładnie jego bohater ruszył z kopią na wiatraki, więc o ten zaszczyt spiera się kilka miejscowości Manchy, a Consuegra i Campo de Criptana najgłośniej. W wiatraku Bolero działa informacja turystyczna i można w nim obejrzeć cały mechanizm. Sancho zachował maszynerię z XVI w. i raz w roku, podczas święta szafranu, znów miele mąkę.

Zamek ma starszą i bardziej krwawą historię. Rzymianie nazywali to miejsce Consaburum. 15 sierpnia 1097 r. pod Consuegrą Almorawidzi rozbili wojsko Alfonsa VI, a w bitwie zginął Diego, jedyny syn Cyda. Król schronił się w zamku, a miasto za karę straciło prawa miejskie, odzyskane dopiero w 1927 r. W 1183 r. Alfons VIII oddał zamek i okoliczne ziemie joannitom, którzy zrobili z niego siedzibę swojego wielkiego przeoratu. Zamek ucierpiał w czasie wojen napoleońskich, w

1962 r. przejęła go gmina, a od 1985 r. odbudowuje go szkoła rzemiosła. Najtragiczniejszym dniem w historii miasteczka był 11 września 1891 r. Wezbrana rzeka Amarguillo zalała wtedy ulice i zginęło 360 osób.

Pod koniec października pola wokół Consuegry robią się fioletowe od krokusów szafranowych. Kwiaty zbiera się o świcie, bo w ciągu dnia szybko więdną, a potem ręcznie wyskubuje z każdego trzy czerwone znamiona. Na gram przyprawy trzeba ok. 150 kwiatów. Od 1963 r. miasteczko świętuje to w ostatni pełny weekend października podczas Fiesta de la Rosa del Azafrán. Są pokazy i konkurs mondy, czyli wyskubywania znamion na czas, festiwal folkloru, wybór „Dulcynei" i jedyny dzień w roku, kiedy kręci się wiatrak Sancho. W połowie sierpnia odbywa się Consuegra Medieval z inscenizacją bitwy z 1097 r. Ok. 200 ochotników w kostiumach odgrywa ją od 1997 r.

NA MIEJSCU

- Podjazd asfaltową drogą z miasteczka na grzbiet, do wiatraków i zamku, widok na równinę Manchy i dachy Consuegry.
- Wiatrak Bolero z mechanizmem i informacją turystyczną, potem zamek La Muela.
- Spacer wzdłuż grzbietu od wiatraka do wiatraka, najładniej w świetle zachodzącego słońca.

> **Praktycznie**
>
> - Termin święta szafranu: LXIV edycja w dniach 2026-10-23 – 2026-10-25 (stan na 2026-10, źródło: festivalesdeespana.com); w kolejnych latach ostatni pełny weekend października [do sprawdzenia].
> - Na grzbiecie mocno wieje: boczny podmuch potrafi przewrócić motocykl stojący na podpórce, więc parkuj go na twardym gruncie i tak, żeby wiatr dociskał go do podpórki. W czasie święta szafranu i w weekendy górę zapychają auta i autokary, więc lepiej przyjechać rano.

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Consuegra, es.wikipedia.org/wiki/Castillo_de_Consuegra, en.wikipedia.org/wiki/Castle_of_La_Muela, en.wikipedia.org/wiki/Saffron, www.hoteles.net/toledo/molinos-de-consuegra-e..., www.festivalesdeespana.com/festival/fiesta-de..., www.festivalesdeespana.com/festival/consuegra...

39.45278, -3.60778 (wikidata:Q1049172)

3 MADRYT

La Pedriza i zamek Manzanares el Real

Fot. Kent Wang, CC BY-SA 2.0, Wikimedia Commons

Typ	park narodowy, szlak, zamek
Czas	cały dzień
Wstęp	latem wjazd ograniczany limitem aut na parkingu Canto Cochino [do sprawdzenia]
Wys.	890–2029 m (Yelmo 1719 m)
Wjazd	Canto Cochino: limit ok. 270 aut dziennie; od 1 czerwca do 30 września w weekendy i święta wjazd tylko rano i wieczorem [do sprawdzenia]
Zamek	zamknięty dla zwiedzających od 2025-01, termin otwarcia [do sprawdzenia]

O MIEJSCU

Granitowy masyw w Parku Narodowym Sierra de Guadarrama, ok. 50 km na północ od Madrytu: formacje skalne (m.in. La Diligencia, Bloque Awesome), szlaki i wspinaczka. La Pedriza zajmuje ok. 3200 ha na południowym stoku gór, od zbiornika Santillana (890 m) po skały Torres de la Pedriza (2029 m). Jej granit zastygł ok. 300 mln lat temu głęboko pod ziemią, gdy zderzające się kontynenty składały Pangeę. Przez kolejne epoki erozja zdarła okrywające go skały, a ok. 40 mln lat temu ruchy alpejskie wypiętrzyły całe pasmo. Granit pękł w gęstą siatkę spękań, w które wnikała woda i lód, i rozkruszył się na wieże, kopuły, „hełmy” i głazy balansujące na sobie nawzajem. Szara z natury skała ma tu różowo-ochrowy odcień, bo utlenia się żelazo z ciemnej miki (biotytu). Ciekawostka: „Cyrk Pedrizy Tylnej”, łuk grani pod Torres, wcale nie jest cyrkiem lodowcowym, bo lodowca tu nie było. Nazwa jest czysto opisowa.

Skały noszą imiona tego, co przypominają. Najsłynniejszy jest El Yelmo („Hełm”, 1719 m), gładka kopuła widoczna z całej okolicy. Pierwsze udokumentowane wejście zrobił w 1864 r. geolog Casiano de Prado, choć pasterze byli tam pewnie wcześniej. Pod koniec XIX w. w Pedrizie zaczęli chodzić madryccy intelektualiści z Institución Libre de Enseñanza, z pedagogiem Franciscem Ginerem de los Ríos na czele. Od ich pomysłu „ochrony Guadarramy” zaczęło się zainteresowanie górami jako dobrem wspólnym, a schronisko w Pedrizie od 1915 r. nosi imię Ginera. Dziś jest tu blisko tysiąc dróg wspinaczkowych, a w latach 60. XX w. powstawały tu sceny spaghetti westernów. Ludzie bywali tu jednak dużo wcześniej: w schronieniu Los Aljibes, między dwoma blokami granitu, znaleziono malowidła i ceramikę z epoki brązu (ok. 1400–1200 p.n.e.). W XIX w. w niedostępnych dolinach ukrywali się bandyci, jak banda „Paco el Sastre”, a w czasie wojny domowej i po niej ludzie szukający schronienia. Ochrona przyszła stopniowo: „naturalne miejsce interesu narodowego” w 1930 r., park regionalny w 1985 r., rezerwat biosfery UNESCO w 1992 r. i park narodowy od 2013 r.

Na niższych stokach rosną czystki (hiszp. jara), rozmaryn i dąb ostrolistny, wyżej sosny i żółto kwitnący janowiec piorno. Na skałach łatwo spotkać koziorożce iberyjskie, które podchodzą blisko szlaków, nad granią krążą sępy płowe i czarne, a w Manzanares i potokach żyje pstrąg. Najpiękniej jest wiosną, gdy kwitną krzewy, i jesienią. Latem skała nagrzewa się do granic wytrzymałości, a zimą wyższe partie pokrywa śnieg.

U stóp masywu stoi miasteczko Manzanares el Real z zamkiem rodu Mendoza, dziś w doskonałym stanie po kolejnych restauracjach. Okolicę, zwaną Real de Manzanares, w XIII w. spierały się Segowia i Madryt, aż król Jan I oddał ją w XIV w. Pedrowi Gonzálezowi de Mendoza. Pierwszy zamek przypisuje się jego synowi, admirałowi Kastylii; zostały z niego ruiny (castillo viejo). Obecny zamek zaczął przed 1475 r. Diego Hurtado de Mendoza, pierwszy książę Infantado, syn markiza Santillany, jednego z pierwszych wielkich poetów kastylijskich. Budowę dokończył jego syn Íñigo, który ok. 1480 r. zatrudnił Juana Guasa, architekta Królów Katolickich. To raczej pałac przebrany za twierdzę: ma krużganki, gotyckie galerie i ozdobne blanki, a pod spodem kryje dawny kościół romańsko-mudejarski, wchłonięty przez mury. Na otworach strzelniczych

wykuto krzyż jerozolimski, nawiązanie do tytułu kardynała Pedra Gonzáleza de Mendozy, najpotężniejszego członka rodu. Już w XVI w. Mendozowie przenieśli się do Guadalajary i zamek opustoszał. Odbudowa ruszyła w 1914 r., a w 1982 r. w jego murach obradowało zgromadzenie parlamentarzystów, które przygotowało statut autonomii regionu Madrytu. W styczniu 2025 r. zarząd zamku wrócił do rodu książąt Infantado i od tego czasu zamek jest zamknięty dla zwiedzających (stan na 2026-10 według prasy, [do sprawdzenia]).

NA MIEJSCU

- Spacer z parkingu Canto Cochino wzdłuż rzeki Manzanares do skał i jeziorek albo całodniowe wejście na El Yelmo; ostatnie metry wiodą wąską szczeliną między głazami [do sprawdzenia].
- Zamek w Manzanares el Real z zewnątrz, z widokiem na zbiornik Santillana i masyw w tle; obok ruiny starego zamku.
- Pętla motocyklowa po sierrze: Miraflores de la Sierra, przełęcz Puerto de la Morcuera (ok. 1800 m) do doliny Lozoya z klasztorem El Paular w Rascafríi i powrót przez Puerto de Canencia (ok. 1500 m). Drogi kręte, zimą bywają zamykane.

Praktycznie

- Najlepiej wiosną albo jesienią, poza weekendami.
- Do Canto Cochino prowadzi wąska droga z Manzanares przez przełęcz Quebrantaherraduras (1082 m), z kontrolą wjazdu przy szlabanie. Gdy parking jest pełny, zostaje zostawić motocykl w Manzanares i iść pieszo albo, w sezonie, wsiąść w bezpłatny autobus wahadłowy w weekendy [do sprawdzenia]. Kąpiel w rzece i jeziorkach parku jest zakazana, grożą mandaty do 3000 euro (źródło: madridinforma.eldiario.es; [do sprawdzenia]).

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/La_Pedriza, es.wikipedia.org/wiki/Castillo_nuevo_de_Manza..., www.ultimahora.es/noticias/comunidades/2025/0..., madridinforma.eldiario.es/?p=60938

40.72722, -3.86222 (wikidata:Q1013093)

4 SEGOWIA (KASTYLIA I LEÓN)

Pedraza

Fot. Luis Rogelio HM, CC BY-SA 2.0, Wikimedia Commons

Typ	miasteczko, mury
Czas	1,5 h
Wstęp	bez opłat
Wydarzenia	Noche de las Velas – 1. i 2. sobota lipca (2026: 4 i 11 lipca), daty na kolejne lata [do sprawdzenia]; święto Virgen del Carrascal 7–12 września
Zamek	prywatny, od 2024 r. nowi właściciele zapowiadają otwarcie [do sprawdzenia]

RYS HISTORYCZNY

Średniowieczne miasteczko w pełnym obwodzie murów, z jedną bramą wjazdową, zamkiem i arkadowym rynkiem. Pedraza zajmuje skalisty cypel otoczony urwiskami, więc mury biegną krawędzią skały, a do środka do dziś prowadzi tylko jedna droga: Puerta de la Villa. Brama ma korzenie w XI w., obecny kształt dostała w XVI w. za Íñiga Fernándeza de Velasco, którego herb wisi nad przejazdem. Wrota z drewna czarnej topoli zamykano na noc i nikt nie wchodził ani nie wychodził, chyba że w nagłej potrzebie, a wtedy otwierał je strażnik więzienia. Więzienie mieści się w dawnej wieży strażniczej tuż przy bramie. Skazanych za zabójstwo spuszczano przez klapę do dolnej komory, skąd nikt nie uciekał, bo upadek zwykle łamał nogi. Dziś to małe muzeum średniowiecznego więziennictwa.

Pedraza przez stulecia była majątkiem rodów możnowładczych. W 1369 r. król Henryk II nadał ją Fernandowi Gómezowi de Albornoz, potem przeszła na Herrerów, a pod koniec XV w., przez małżeństwo Blanki de Herrera z Bernardinem Fernándezem de Velasco, na konetabli Kastylii, późniejszych książąt Frías. Najlepsze czasy przyszły w XVI i XVII w. dzięki owcom merynosom: wełnę i sukno z Pedrazy sprzedawano do północnej Europy, a jakością konkurowały z flandryjskimi. Z tego bogactwa pochodzą kamienne domy z herbami nad drzwiami i Plaza

Mayor z podcieniami i drewnianymi balkonami. Podczas wrześniowych świąt ku czci Virgen del Carrascal miasteczko wciąż urządza procesję (8 września) i gonitwę byków (encierro, 9 września). Zamek z XIII w., przebudowany w XV w., Velascowie wzmocnili na początku XVI w. murem z otworami na działa. W latach 1528–1530 więzili w nim dwóch synów króla Francji Franciszka I: delfina Franciszka i jego młodszego brata, późniejszego króla Henryka II. Ojciec oddał ich cesarzowi Karolowi V jako zakładników po klęsce pod Pawią i traktacie madryckim (1526), a wrócili do Francji w marcu 1530 r., po „pokoju dam”.

W 1926 r. ruinę zamku kupił baskijski malarz Ignacio Zuloaga, odbudował ją i urządził w niej pracownię, a jego spadkobiercy pokazywali w jednej z wież część jego obrazów. W 2024 r. zamek za 4,8 mln euro kupili aktorzy Santiago Segura i José Mota z producentem Luisem Álvarezem, zapowiadając wydarzenia kulturalne i otwarcie dla zwiedzających. Mury mają też swoje legendy: miejscowy hrabia miał zabić kochanka swojej żony Elviry, Roberta, wkładając mu na głowę rozżarzoną metalową koronę, a Elvira odebrała sobie potem życie. Niektórzy mieszkańcy twierdzą, że w niektóre noce po zamku chodzą dwie postacie z ognistymi aureolami. Najsłynniejsza jest jednak Noche de las Velas: w pierwszą i drugą sobotę lipca gaśnie oświetlenie uliczne, a miasteczko rozświetlają dziesiątki tysięcy świec na ulicach, oknach i w ogrodach, z koncertem pod zamkiem i ograniczoną liczbą wchodzących. Na co dzień Pedraza (cała gmina ma ok. 335 mieszkańców) żyje z gości z Madrytu i Segowii, przyjeżdżających na pieczonego w piecu opalanym drewnem baranka (lechazo), prosię (cochinillo), fasolę judiones z La Granja i ciasto ponche segoviano. Od 1951 r. miasteczko jest zespołem zabytkowym, a od 2014 r. należy do stowarzyszenia „najpiękniejszych wsi Hiszpanii”.

NA MIEJSCU

- Wjazd przez Puerta de la Villa i wizyta w dawnym więzieniu tuż przy bramie.
- Plaza Mayor z podcieniami, romańska wieża kościoła San Juan i spacer wzdłuż murów aż pod zamek z fosą; wnętrze zamku tylko w dniach otwarcia [do sprawdzenia].
- Dojazd od strony Madrytu przez przełęcz Puerto de Navafría (ok. 1770 m) w Sierra de Guadarrama: kręta droga przez sosnowe lasy, zimą możliwy śnieg; z Segowii wzdłuż podnóża gór przez Sotosalbos.

Praktycznie

- Ok. 40 km od Segowii.
- Motocykl zostaw na parkingu przed bramą, uliczki w obrębie murów są wąskie i brukowane, a ruch aut ograniczony [do sprawdzenia]. W weekendy i w porze obiadowej miasteczko jest pełne; rano w dzień powszedni jest najspokojniej. W Noche de las Velas wejście do miasteczka wymaga biletu na koncert albo bezpłatnej przepustki, wydawanej w 2026 r. przez internet do wyczerpania puli (stan na 2026-10, źródło: festivalesdeespana.com).

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Pedraza_(Segovia), www.festivalesdeespana.com/festival/concierto...
41.13028, -3.81111 (wikidata:Q1013497)

5 KASTYLIA I LEÓN

Salamanca (Salamanka)

Fot. Santiagova, CC BY-SA 3.0 es, Wikimedia Commons

Typ	unesco, miasto
Czas	cały dzień
Wstęp	trasa Ieronimus przez wieże katedry płatna, bilet na miejscu [do sprawdzenia]
UNESCO	od 1988 r.
Uniwersytet	założony w 1218 r.
Wydarzenia	Lunes de Aguas, poniedziałek tydzień po Wielkanocy (piknik z hornazo)

RYS HISTORYCZNY

Salamanka jest miastem uniwersyteckim od ośmiu wieków. Król Leónu Alfons IX założył tu szkołę w 1218 r. W 1254 r. Alfons X Mądry nadał jej statut i pierwszy raz nazwał ją uniwersytetem, a w 1255 r. papież Aleksander IV uznał jej dyplomy w całym chrześcijańskim świecie. W XVI w. była jedną z najważniejszych uczelni Europy. Dominikanin Francisco de Vitoria i inni teologowie tzw. szkoły z Salamanki spierali się tu o to, jakie prawa mają mieszkańcy podbitych Indii i czy podbój był sprawiedliwy. Z tych dyskusji wyrosły zręby prawa międzynarodowego. Przed uczonymi z Salamanki przedstawiał swój plan żeglugi na zachód Krzysztof Kolumb, a z sympatią przyjęli go zwłaszcza dominikanie. Najsłynniejsza anegdota dotyczy poety i zakonnika Fraya Luisa de Leóna. W 1572 r. Inkwizycja uwięziła go m.in. za przekład „Pieśni nad Pieśniami” na kastylijski. Gdy po prawie pięciu latach wrócił na katedrę, miał rozpocząć wykład słowami „Decíamos ayer…” („Jak mówiliśmy wczoraj…”), jakby nic się nie stało. Jego pomnik stoi na dziedzińcu przed uniwersytetem.

Najbardziej znanym symbolem miasta jest platereskowa fasada głównego gmachu uczelni z ok. 1529 r. Kamień rzeźbiono w niej z dokładnością złotnika. Pośrodku jest medalion z Królami Katolickimi i greckim napisem, który mówi, że królowie są dla uniwersytetu, a uniwersytet dla królów. Wśród setek ornamentów kryje się ropucha (zwana potocznie

żabą) siedząca na trupiej czaszce. Pierwotnie była przestrogą przed rozpustą, która prowadzi do zguby, a dziś tradycja mówi, że kto sam ją wypatrzy, ten zda egzaminy. Na murach w całym mieście widać czerwone napisy, tzw. vítores, z nazwiskami świeżo upieczonych doktorów. Dawniej podobno malowano je ochrą z domieszką byczej krwi [do sprawdzenia]. Uniwersytet ma też ciemną kartę z XX w. 12 października 1936 r., na początku wojny domowej, rektor i pisarz Miguel de Unamuno starł się w auli z frankistowskim generałem Millánem-Astrayem. Słynne „Zwyciężycie, ale nie przekonacie” znamy z relacji spisanej kilka lat później i historycy wątpią w jej dosłowność, ale sam spór jest pewny. Unamuno stracił stanowisko i do śmierci 31 grudnia 1936 r. przebywał w areszcie domowym.

Salamanka ma dwie katedry, które stoją ściana w ścianę. Starą, romańską, zbudowano w XII w. Jej kopuła, zwana Torre del Gallo („Wieżą Koguta”) od wiatrowskazu, ma łuskowate pokrycie, jakie spotyka się tylko w kilku kościołach Leónu i Kastylii. Gdy w XVI w. miasto potrzebowało większej świątyni, starej nie zburzono, tylko w 1513 r. dobudowano obok Nową Katedrę, którą kończono przez dwa stulecia. Przy jej bocznym portalu Puerta de Ramos warto wypatrzyć astronautę i smoka z lodami w rożku. To nie średniowieczna zagadka, tylko podpis kamieniarza Miguela Romero, który wyrzeźbił te postacie przy renowacji w 1992 r. Przez wieże i galerie obu katedr prowadzi trasa Ieronimus, z której widać miasto z dachów.

Plaza Mayor zbudowano w latach 1729–1756 według projektu Alberta de Churriguery, a skończył ją Andrés García de Quiñones. Ma 88 arkad, a w ich narożnikach medaliony z królami Hiszpanii oraz postaciami takimi jak Kolumb, Cervantes czy Unamuno. Całe stare miasto zbudowano z piaskowca z pobliskiego Villamayor, który w zachodzącym słońcu robi się złoty, stąd przydomek „La Dorada”. Niedaleko stoi Casa de las Conchas, gotycki pałac z końca XV w. z fasadą obsianą kamiennymi muszlami, symbolem Zakonu Santiago i pielgrzymów. Na rzece Tormes stoi most rzymski z drogi Via de la Plata, łączącej Méridę z Astorgą. Rzymskich jest 15 z jego 26 łuków, resztę odbudowano po powodzi w nocy z 25 na 26 stycznia 1626 r. U wjazdu na most stoi kamienny dzik lub byk, tzw.

verraco, najpewniej przedrzymska rzeźba celtyckich Wettonów. O ten posąg ślepiec z „Łazika z Tormesu” (1554 r.) uderzył głową swojego przewodnika Łazika na początek jego nauki życia.

Miasto żyje rytmem studentów: wieczorami Plaza Mayor zapełnia się aż do późnej nocy, a po ulicach chodzą tuny, studenckie zespoły w czarnych pelerynach. Najbardziej salamanckie święto to Lunes de Aguas, przypadające w poniedziałek tydzień po Poniedziałku Wielkanocnym. Według tradycji w 1543 r. młody Filip II, oburzony obyczajami studentów, kazał wyprowadzać na czas Wielkiego Postu prostytutki na drugi brzeg Tormesu. Gdy wracały, studenci witali je nad rzeką hucznym piknikiem. Dziś to rodzinne wyjście za miasto z hornazo, czyli chlebowym plackiem nadziewanym chorizo, schabem i jajkiem. Z prowincji pochodzi też jedna z najsłynniejszych szynek iberyjskich, z Guijuelo.

NA MIEJSCU

- Patio de Escuelas z fasadą uniwersytetu: szukanie ropuchy na czaszce (podpowiedź: prawa strona fasady), pomnik Fraya Luisa de Leóna, sala, w której wykładał.
- Obie katedry, astronauta przy Puerta de Ramos i trasa Ieronimus po wieżach.
- Plaza Mayor wieczorem, Casa de las Conchas i barokowy kościół La Clerecía z wejściem na wieże.
- Most rzymski i widok na katedry z drugiego brzegu Tormes, najładniej przy zachodzie słońca.

Praktycznie

- Do połączenia z Siega Verde i Granadillą (punkty z podróży Iberia 2028).
- Motocykl zostaw na obrzeżach starego miasta, np. przy rzece, i zwiedzaj pieszo, bo centrum to strefa piesza. Strefa niskiej emisji (ZBE 1) w historycznym centrum jest kontrolowana kamerami, a w dalszych strefach ograniczenia mają ruszyć dopiero ok. 2029 r. (stan na 2026-10, źródło: RACE, tyremap) [do sprawdzenia].

Źródła: pl.wikipedia.org/wiki/Salamanka, en.wikipedia.org/wiki/University_of_Salamanca, es.wikipedia.org/wiki/Fachada_de_la_Universid..., es.wikipedia.org/wiki/Plaza_Mayor_de_Salamanca, es.wikipedia.org/wiki/Puente_romano_de_Salamanca, es.wikipedia.org/wiki/Lunes_de_Aguas, en.wikipedia.org/wiki/Miguel_de_Unamuno, www.eldiario.es/viajes/hay-esculpido-astronau..., whc.unesco.org/en/list/381, www.race.es/zonas-de-bajas-emisiones/mapa-zbe...

40.96500, -5.66417 (wikidata:Q15695)

6 KASTYLIA I LEÓN

Segovia (Segowia)

Fot. Bernard Gagnon, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Typ	rzymskie, unesco, miasto
Czas	cały dzień
Wstęp	akwedukt bez opłat, alkazar i katedra płatne [do sprawdzenia]
UNESCO	od 1985 r. (stare miasto z akweduktem)
Akwedukt	167 łuków, do ok. 28 m nad placem Azoguejo
Wydarzenia	Titirimundi, festiwal lalek, maj (2026: 12–17 maja) [do sprawdzenia]

RYS HISTORYCZNY

Rzymski akwedukt, zbudowany z bloków granitu bez zaprawy, przecina miasto na wysokości do ok. 28 m. Kamienie trzymają się wyłącznie własnym ciężarem i dokładnym dopasowaniem. Data budowy wciąż jest sporna. Niemiecki epigrafik Géza Alföldy odtworzył z otworów po literach z brązu dedykację z czasów Domicjana (ok. 98 r.), ale wykopaliska z 2016 r. wskazują raczej na panowanie Trajana albo początek rządów Hadriana, czyli przełom I i II w. Woda płynęła kanałem ok. 15 km od rzeki Frío w górach Guadarrama, a do starego miasta na wzgórzu docierała po 167 łukach. W 1072 r., w czasie najazdu muzułmańskiego, część łuków runęła. Odbudowę 36 z nich sfinansowali w XV w. Królowie Katoliccy, a prace prowadził Pedro Mesa, przeor pobliskiego klasztoru hieronimitów El Parral. Akwedukt dostarczał wodę jeszcze w XX w., a samochody jeździły pod jego łukami aż do 1992 r.

Segowianie mają na tę budowlę własną wersję. Dziewczyna, która codziennie nosiła wodę z dołu na wzgórze, obiecała diabłu duszę, jeśli w jedną noc doprowadzi wodę pod jej dom, zanim zapieje kogut. Diabeł prawie zdążył: brakowało jednego kamienia, gdy kogut zapiał, więc dziewczyna ocaliła duszę, a miasto dostało akwedukt. W niszy nad

najwyższymi łukami stoi dziś figura Matki Bożej, ustawiona tam w XVI w. Niedaleko akweduktu stoi współczesna rzeźba José Antonio Abelli, na której diabeł robi sobie selfie z akweduktem.

Na drugim końcu starego miasta, na skalnym cyplu nad rzekami Eresma i Clamores, stoi alkazar. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1120 r., a potem przez wieki był jedną z ulubionych siedzib królów Kastylii. Alfons X Mądry zbudował tu Salę Królów, a Jan II wysoką wieżę, nazwaną jego imieniem. Gdy 12 grudnia 1474 r. zmarł Henryk IV, jego przyrodnia siostra Izabela schroniła się w alkazarze, a następnego dnia ogłoszono ją w Segowii królową Kastylii. W kaplicy zamkowej Filip II wziął w 1570 r. ślub z Anną Austriaczką, a w 1764 r. Karol III umieścił w zamku Królewskie Kolegium Artylerii. Pożar w 1862 r. zniszczył stropy sal, które potem odtworzono. Smukłe wieżyczki z łupkowymi dachami sprawiają, że zamek wygląda jak z bajki, i mówi się, że jego sylwetka zainspirowała zamek z disneyowskiej „Królewny Śnieżki” z 1937 r.

Katedra powstała z powodu wojny domowej. Stara, romańska katedra stała tuż przy alkazarze i została zniszczona w 1521 r. podczas powstania comuneros, miast kastylijskich przeciw Karolowi V. Jednym z przywódców buntu był segowianin Juan Bravo, ścięty po klęsce pod Villalar. Jego pomnik stoi dziś przy placu San Martín. Cesarz kazał zbudować nową katedrę z dala od zamku, w najwyższym punkcie miasta, na miejscu klasztoru klarysek i części dzielnicy żydowskiej. Plan przygotował Juan Gil de Hontañón, pierwszy kamień położono 8 czerwca 1525 r. Nietypowo zaczęto od fasady zachodniej, a nie od prezbiterium. To jedna z ostatnich wielkich katedr gotyckich w Europie, budowana w czasach, gdy wszędzie wokół królował już renesans. Wieża ma prawie 90 m, a krużganek przeniesiono kamień po kamieniu ze zniszczonej starej katedry. Za smukłą sylwetkę nazywa się ją „damą wśród katedr”.

Segowia to także stolica kastylijskiego pieczenia. Cochinillo asado to kilkutygodniowe prosię pieczone w piecu opalanym drewnem. Właściciel Mesón de Cándido przy akwedukcie, Cándido López, rozsławił zwyczaj krojenia go brzegiem talerza, żeby pokazać, jak miękkie jest mięso. Według niektórych badaczy podobnie robiono już w XIX w. w Madrycie. Z okolic pochodzą też wielkie białe fasole judiones z La Granja, a na deser jada się ponche segoviano, ciasto z kremem i marcepanem. W maju na

placach i dziedzińcach miasta odbywa się Titirimundi, międzynarodowy festiwal teatru lalek organizowany od 1985 r. Część przedstawień jest bezpłatna.

NA MIEJSCU

- Plac Azoguejo pod najwyższą częścią akweduktu, potem schody wzdłuż murów na górę, skąd widać łuki z góry i kanał na ich szczycie.
- Spacer głównym deptakiem (Calle Real) od akweduktu do Plaza Mayor z katedrą i dalej do alkazaru, ok. 1,5 km. W alkazarze sale królewskie i wejście na wieżę Jana II.
- Widok na alkazar od dołu, z doliny Eresmy (okolice łąki Pradera de San Marcos), gdzie zamek wygląda jak dziób statku. Łatwo tu podjechać motocyklem objazdem wokół starego miasta.
- Dojazd z Madrytu przez przełęcz Navacerrada (1858 m) i La Granja de San Ildefonso z pałacem i ogrodami, ok. 11 km przed Segowią.

> **Praktycznie.** Miasto leży ok. 1000 m n.p.m., więc wiosną i jesienią poranki są chłodne, a na przełęczach w Guadarramie bywa jeszcze zimniej. Motocykl zostaw poza murami, przy akwedukcie albo na obrzeżach starego miasta, bo na górze ulice są wąskie, a ruch ograniczony. Strefa niskiej emisji (ZBE) obejmuje teren w obrębie murów, ale jej status jest niejasny: według RACE obowiązuje od 2025-01-01, według innych źródeł sąd uchylił uchwałę w tej sprawie, dlatego przed wyjazdem trzeba to sprawdzić na stronie miasta (stan na 2026-10, źródło: RACE, tyremap) [do sprawdzenia].

Źródła: pl.wikipedia.org/wiki/Segowia, en.wikipedia.org/wiki/Aqueduct_of_Segovia, es.wikipedia.org/wiki/Acueducto_de_Segovia, en.wikipedia.org/wiki/Alcázar_of_Segovia, es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Segovia, www.spain.info/en/places-of-interest/cathedra..., whc.unesco.org/en/list/311, www.turismocastillayleon.com/es/gastronomia-e..., www.race.es/zonas-de-bajas-emisiones/mapa-zbe-segovia

40.94806, -4.11833 (wikidata:Q15684)

Punkty z innych podróży

7

SARAGOSSA (ARAGONIA) · ODŁOŻONE · Z PODRÓŻY IBERIA2028

Bílbilis (Calatayud)

Fot. Ecelan, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Typ	rzymskie
Czas	1,5 h
Wstęp	bezpłatny, wolne zwiedzanie (stan na 2026-10, źródło: El Español)
Municipium	za Augusta (Augusta Bilbilis)
Teatr	ok. 4500 widzów
Zabytek narodowy	od 1931 r.

> Zobaczysz, Licyniuszu, wysoką Bilbilis,
> sławną z koni i z oręża,
> i starego Kajusa w śniegach, i święty
> wśród poszarpanych gór Wadawero,
> i słodki gaj rozkosznego Boterdu,
> który kocha szczęśliwa Pomona.
>
> — Marcjalis, „Epigramy” I 49, 1–6 · przekład własny · tekst oryginalny
>
> Videbis altam, Liciniane, Bilbilin,
> Equis et armis nobilem,
> Senemque Caium nivibus, et fractis sacrum
> Vadaveronem montibus,
> Et delicati dulce Boterdi nemus,
> Pomona quod felix amat.

> Mnie zaś moja Bilbilis, odnaleziona po wielu Grudniach,
> przyjęła i zrobiła wieśniakiem,
> dumna ze złota i żelaza.
> Tu leniwie, w miłym trudzie, uprawiamy
> Boterdus i Plateę – w ziemi Celtyberów
> takie to toporne nazwy –;
> śpię snem ogromnym i bezwstydnym,
> którego często nie przerwie nawet trzecia godzina,
> i odbieram sobie teraz w całości to,
> czego nie dospałem przez trzydzieści lat.
>
> — Marcjalis do Juwenalisa, „Epigramy” XII 18, 7–16 · przekład własny · tekst oryginalny
>
> Me multos repetita post Decembres
> Accepit mea rusticumque fecit
> Auro Bilbilis et superba ferro.
> Hic pigri colimus labore dulci
> Boterdum Plateamque - Celtiberis
> Haec sunt nomina crassiora terris -:
> Ingenti fruor inproboque somno,
> Quem nec tertia saepe rumpit hora,
> Et totum mihi nunc repono, quidquid
> Ter denos vigilaveram per annos.

RYS HISTORYCZNY

Ruiny leżą na wzgórzu Bámbola, między rzekami Jalón i Ribota, kilka kilometrów na północny wschód od Calatayud, nad wsią Huérmeda. Zanim przyszli Rzymianie, była tu osada celtyberyjskich Lusonów, znanych z obróbki metalu. Za Augusta miasto dostało status municipium i nazwę Augusta Bilbilis, a mieszkańcy prawa obywateli rzymskich. Miejscowa mennica biła monety z tą nazwą. Na jednej z emisji wybito imię Sejana, wszechwładnego prefekta Tyberiusza; po jego upadku w 31 r. objęła je damnatio memoriae i imię zacierano na monetach.

Najlepsze lata Bílbilis przypadły na I w. n.e. Na szczycie wzgórza zbudowano niemal kwadratowe forum z portykami, bazyliką, kurią i świątynią, ukończone za Tyberiusza i przebudowane za Trajana. Tuż obok, w naturalnej niecce zbocza, wyrósł teatr na ok. 4500 widzów, więcej niż liczyło samo miasto. Wodę deszczową zbierano w dziesiątkach połączonych ze sobą cystern. W II w. miasto zaczęło podupadać, a w III w. było prawie puste. Marmur z jego budowli trafił później do wielu kościołów i domów Calatayud. Calatayud wyrosło już jako arabska twierdza Qal'at Ayyub (VIII w.), ale jego mieszkańcy do dziś nazywają siebie bilbilitanos.

Najsłynniejszym synem miasta jest Marek Waleriusz Marcjalis (ur. ok. 38–41 r.), mistrz łacińskiego epigramu. Ok. 64 r. wyjechał do Rzymu, gdzie przez ponad 30 lat żył z pióra i łaski patronów, pisał na otwarcie Koloseum i wydał 12 ksiąg epigramów, złośliwych, sprośnych i bardzo dowcipnych. W 98 r. wrócił do rodzinnych stron i zmarł tu ok. 102–104 r. Jego krótkie, satyryczne wiersze z dowcipem w ostatnim wersie stały się głównym wzorem epigramu w Europie: naśladowali go humaniści renesansu we Włoszech i Francji, poeci hiszpańskiego Złotego Wieku oraz angielscy i niemieccy poeci epoki nowożytnej. W jednym z wierszy (I, 49) nazywa Bílbilis „wysoką” i sławną z koni i broni, a o rzece Salo (dzisiejszy Jalón) pisze, że „mrozi żelazo”, co odczytuje się jako hartowanie żelaza w jej zimnej wodzie. W liście wierszem do przyjaciela Juwenalisa (XII, 18) chwali się, że w domu „bogatym w złoto i dumnym z żelaza” śpi tak długo, że często nie budzi go nawet trzecia godzina dnia.

Dziś widać zarysy forum na szczycie, rzędy widowni teatru wcięte w skałę, fragmenty term, murów i domów z malowidłami ściennymi. Badania prowadzi od lat zespół Uniwersytetu w Saragossie. Najcenniejsze znaleziska, w tym freski i portret Augusta z głową nakrytą togą, odkryty pod koniec 2009 r., trafiły do muzeum w Calatayud.

NA MIEJSCU

- Forum na szczycie wzgórza i widok na dolinę Jalón.
- Teatr wpisany w zbocze, z zachowanymi rzędami widowni.
- Termy i cysterny na zboczu.
- Museo de Calatayud: freski, monety, portrety dynastii julijsko-klaudyjskiej.

Praktycznie

- Wchodzi tylko w wariancie Albarracín → Saragossa → Ordesa, kosztem Tarragony i Costa Bravy.
- Dojazd lokalną drogą na Embid de la Ribera, za cmentarzem w lewo według drogowskazu, asfaltem pod centrum interpretacji (otwarte w 1998 r.); ostatni odcinek pieszo [do sprawdzenia].
- Ruiny na odsłoniętym wzgórzu, latem lepiej rano. Godziny centrum interpretacji i muzeum w Calatayud [do sprawdzenia].

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/B%C3%ADlbilis, en.wikipedia.org/wiki/Bilbilis, en.wikipedia.org/wiki/Martial, es.wikipedia.org/wiki/Calatayud, www.thelatinlibrary.com/martial/mart1.shtml, www.thelatinlibrary.com/martial/mart12.shtml, en.wikipedia.org/wiki/Epigram, la.wikisource.org/wiki/Epigrammata_(Martialis..., la.wikisource.org/wiki/Epigrammata_(Martialis..., www.elespanol.com/viajes/grandes-viajes/20260...

41.38139, -1.60306 (wikidata:Q860500)

8

CÁCERES (ESTREMADURA) · ODŁOŻONE · Z PODRÓŻY IBERIA2028

Granadilla

Fot. Discasto, CC BY-SA 3.0 es, Wikimedia Commons

Typ	opuszczona wieś, mury
Czas	1 h
Wstęp	bezpłatny [do sprawdzenia]; wt.–niedz. 10:00–13:30 i 16:00–20:00 w IV–X (stan na 2026-10, źródło: MITECO)
Wysiedlenie	1955–1964 (zbiornik Gabriel y Galán)
Zabytek	zespół historyczno-artystyczny od 1980 r.
Wydarzenia	spotkania dawnych mieszkańców 15 sierpnia i 2 listopada

RYS HISTORYCZNY

Wieś na łupkowym cyplu nad doliną Alagónu założyli według tradycji muzułmanie w IX w. jako strażnicę przy rzymskiej Vía de la Plata. Nazywała się wtedy po prostu Granada. W 1160 r. zdobył ją Ferdynand II Leoński (1137–1188, król Leónu od 1157 r.) i otoczył murami, które stoją do dziś niemal w całości. Ten sam władca odbudował i zasiedlił Ciudad Rodrigo, a w 1170 r. powstał pod jego opieką zakon Santiago, który miał chronić pielgrzymów do grobu Apostoła w Composteli. W 1446 r. król Jan II oddał miasteczko rodowi Álvarezów de Toledo, który trzymał je aż do 1830 r. Zamek z wysoką basztą kazał wznieść w latach 1473–1478 García Álvarez de Toledo (ok. 1424–1488), książę Alby, w miejscu dawnej alkazaby. Tytuł książęcy dostał w 1472 r. od Henryka IV, a w wojnie o tron Kastylii stanął po stronie Izabeli. Jego prawnukiem był Fernando Álvarez de Toledo (1507–1582), „Wielki Książę Alba”, wódz Karola V i Filipa II: krwawo tłumił bunt w Niderlandach, a w 1580 r. zdobył Lizbonę i otworzył Filipowi drogę do korony Portugalii. Po zdobyciu muzułmańskiej Granady przez Królów Katolickich w 1492 r. miasteczko zaczęto nazywać zdrobniale Granadillą, żeby nie myliło się ze słynną imienniczką.

W 1955 r. rząd Franco zdecydował o wywłaszczeniu prawie całej gminy pod zbiornik Gabriel y Galán. Nazwano go na cześć José Maríi Gabriela y Galána (1870–1905), poety, który ostatnie lata życia spędził w pobliskim Guijo de Granadilla. Pisał po kastylijsku i w miejscowej mowie estremadurskiej (cykl „Extremeñas”), w chwili śmierci należał do najczęściej czytanych poetów Hiszpanii i jako jeden z pierwszych pisał o nędzy sąsiedniego Las Hurdes. Mieszkańców wysiedlano stopniowo, ostatni wyjechali w 1964 r., a gminę zlikwidowano. Ironia losu polega na tym, że woda nigdy nie zalała wsi: nawet przy pełnym zbiorniku Granadilla stoi na suchym cyplu, tylko odcięta od dawnych pól. Jedynym budynkiem, którego państwo nie przejęło, był kościół Wniebowzięcia NMP z XV w. Dawni mieszkańcy i ich potomkowie wracają tu dwa razy w roku: 15 sierpnia na odpust i 2 listopada, w Dzień Zaduszny.

W 1980 r. wieś uznano za zespół historyczno-artystyczny, a w 1984 r. weszła do państwowego programu odbudowy opuszczonych wsi. Od tamtej pory co roku przyjeżdżają tu uczniowie, którzy w ramach programu edukacyjnego pomagają odnawiać domy; ich pobyty mają pierwszeństwo przed turystami. W 1990 r. Pedro Almodóvar nakręcił tu końcowe sceny filmu „¡Átame!” („Zwiąż mnie!”). Ok. 12 km w linii prostej na południe leżą ruiny rzymskiej Cápary z łukiem czterodrożnym z końca I w., jedynym takim w Hiszpanii. Postawił go Marek Fidiusz Macer, by spełnić wolę zmarłych rodziców, a pod nim przechodził rzymski gościniec Vía de la Plata.

NA MIEJSCU

- Mury wokół cypla i widok na zbiornik.
- Wieża zamku książąt Alby.
- Główna ulica z odnowionymi domami i fasadą Casa de las Conchas.
- Wypad do Cápary: łuk czterodrożny nad Vía de la Plata.

Praktycznie

- Ma sens tylko z wypadem do Méridy.
- W lipcu bardzo gorąco; zdjęcie z Instagrama wygenerowane.
- Dojazd z Zarza de Granadilla drogą CC-218 (ostatnie ok. 6 km asfaltem do bramy) albo CC-222 przez Abadię (stan na 2026-10, źródło: MITECO).
- Wejście nie później niż 15 min przed zamknięciem; w poniedziałki zamknięte (oprócz świąt). Limit liczby zwiedzających [do sprawdzenia].

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Granadilla_(C%C3%A1ceres), www.miteco.gob.es/en/parques-nacionales-oapn/..., es.wikipedia.org/wiki/C%C3%A1parra, es.wikipedia.org/wiki/Fernando_II_de_Le%C3%B3n, es.wikipedia.org/wiki/Garc%C3%ADa_%C3%81lvare..., es.wikipedia.org/wiki/Fernando_%C3%81lvarez_d..., es.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Mar%C3%ADa_Ga...

40.26819, -6.10651 (wikidata:Q8964931)

9 SALAMANKA (KASTYLIA I LEÓN) · ODŁOŻONE · Z PODRÓŻY IBERIA2028

Siega Verde

Fot. Vanbasten 23, CC0, Wikimedia Commons

Typ	prehistoria, unesco
Czas	1,5 h
Wstęp	tylko z przewodnikiem, 9 € (ulgowy 7,5 €), rezerwacja wymagana (stan na 2026-10, źródło: turismocastillayleon.com)
UNESCO	od 2010 r. (rozszerzenie wpisu doliny Côa z 1998 r.)
Ryty	ponad 500 na ok. 90 panelach
Wiek	ok. 20 000–9000 lat

RYS HISTORYCZNY

Na odcinku ok. 1 km wzdłuż rzeki Águeda, przy dawnym naturalnym brodzie, pionowe płyty łupku pokrywa ponad 500 rytów. Wykonali je łowcy z górnego paleolitu, najstarsze ok. 20 tys. lat temu, w czasie ostatniego zlodowacenia, najmłodsze ok. 9 tys. lat temu. Ryli je trzema sposobami: wystukując kamieniem rzędy kropek, nacinając cienkie linie i wycierając powierzchnię. Najczęściej widać konie, tury, jelenie i kozy, a do tego zwierzęta, których dziś na Półwyspie Iberyjskim nie ma: bizony, renifery i nosorożca włochatego. Bród przez rzekę był od zawsze miejscem przejścia zwierząt i ludzi, a tym samym ważnym punktem dla myśliwych.

Ryty odkrył 17 października 1988 r. Manuel Santonja, dyrektor Muzeum w Salamance, podczas inwentaryzacji stanowisk w dolinie Águedy; na skały naprowadził go miejscowy pasterz. Kilka lat później po portugalskiej stronie granicy, w dolinie Côa, znaleziono podobne ryty przy budowie zapory. Kampania w ich obronie szła pod hasłem „ryty nie umieją pływać” i w 1995 r. zaporę wstrzymano. Côa trafiła na listę UNESCO w 1998 r., a w 2010 r. dopisano do niej Siega Verde jako drugą część tego samego zjawiska: rzadkiej sztuki paleolitycznej na otwartym

powietrzu, a nie w jaskiniach. W 2018 r. Siega Verde jako pierwsze miejsce w Hiszpanii dostało wyróżnienie europejskiego szlaku kulturowego sztuki naskalnej Rady Europy.

NA MIEJSCU

- Spacer z przewodnikiem wzdłuż ogrodzonych paneli nad Águedą.
- Aula arqueológica: wystawa o życiu łowców i zbieraczy z końca epoki lodowcowej.
- Latem w piątki i soboty wizyty wieczorne i nocne (12 €), a w sezonie także wizyty teatralizowane (stan na 2026-10, źródło: turismocastillayleon.com).

> **Praktycznie**
>
> - Ok. 90 km od Serra da Estrela. Bliżej trasy jest dolina Côa.
> - Ok. 15 km w linii prostej na północny zachód od Ciudad Rodrigo, gmina Villar de la Yegua.
> - Zamknięte w poniedziałki i wtorki; wejścia o stałych godzinach (latem ok. 10:00 i 11:30, w pt. i sob. więcej), rezerwacja przez siegaverde.es (stan na 2026-10, źródło: turismocastillayleon.com). Przed wyjazdem sprawdzić ponownie.

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Siega_Verde, en.wikipedia.org/wiki/Prehistoric_Rock_Art_Si..., www.turismocastillayleon.com/es/patrimonio-cu...

40.69750, -6.66110 (wikidata:Q2717874)

SORIA (KASTYLIA I LEÓN) · ETAP 2 · OPCJA · Z PODRÓŻY IBERIA2028

10 Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian

Fot. Malica, CC0, Wikimedia Commons

Typ	celtyberyjskie, rzymskie, ruiny
Czas	1,5–2 h
Wstęp	stanowisko otwarte codziennie od 10:00 do zmroku; muzeum w lipcu–wrześniu 10–14 i 17–20, w poniedziałki zamknięte (stan na 2026-10, źródło: senditur.com) [ceny do sprawdzenia]
Wys.	ponad 1200 m
Podbój	98 r. p.n.e., konsul Tytus Didiusz; ostatnie miasto Arewaków zdobyte przez Rzym
Municipium	za Tyberiusza (14–37 n.e.), wtedy też akwedukt
Kościół	romańska Santa María de Tiermes, XII w.
Wydarzenia	pielgrzymki do kościoła: ostatnia sobota maja i 12 października

> Gdy Cymbrów przepędzono, nadciągnął Tytus Didiusz
> i wybił około dwudziestu tysięcy Arewaków,
> a Termes, wielkie miasto, zawsze nieposłuszne Rzymianom,
> sprowadził z warownego miejsca na równinę
> i kazał mieszkańcom żyć bez murów.
>
> — Appian o zdobyciu Termes w 98 r. p.n.e., „Historia rzymska. Księga iberyjska” 99 · przekład własny · tekst oryginalny
>
> Κίμβρων δὲ ἐξελαθέντων, Τίτος Δείδιος ἐπελθὼν
> Ἀρουακῶν μὲν ἔκτεινεν ἐς δισμυρίους,
> Τερμησὸν δέ, μεγάλην πόλιν ἀεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην,
> ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγεν ἐς τὸ πεδίον,
> καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους.

> Za tych samych konsulów w Hiszpanii Bliższej
> pewien wieśniak z plemienia Termestynów popełnił okrutną zbrodnię.
> Na namiestnika prowincji Lucjusza Pizona, beztroskiego w czasie pokoju,
> napadł znienacka w drodze i jednym ciosem zadał mu śmierć.
> […]
> Uważa się jednak, że Pizon zginął z podstępu Termestynów,
> bo pieniądze zagarnięte z kasy publicznej ściągał od nich
> surowiej, niż barbarzyńcy mogli znieść.
>
> — Tacyt o zabójstwie namiestnika w 25 r. n.e., „Roczniki” IV 45 · przekład własny · tekst oryginalny
>
> Isdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum
> a quodam agresti nationis Termestinae.
> is praetorem provinciae L. Pisonem, pace incuriosum,
> ex improviso in itinere adortus uno vulnere in mortem adfecit;
> […]
> sed Piso Termestinorum dolo caesus habetur;
> quippe pecunias e publico interceptas
> acrius quam ut tolerarent barbari cogebat.

RYS HISTORYCZNY

Tiermes leży na pustkowiu na południu prowincji Soria, na ponad 1200 m, na wydłużonym grzbiecie z czerwonego piaskowca. Mieszkańcy przez wieki nie tyle budowali, ile wykuwali miasto w skale: domy, schody, ulice, bramy, kanały i groby. Dziś w okolicy prawie nie ma ludzi, a wokół ruin rozciąga się pusta, pofałdowana równina z górami w tle. Stąd przydomek „hiszpańskie Pompeje”, choć Tiermes nie zasypał wulkan, tylko powoli opuścili mieszkańcy.

Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z epoki brązu, a ok. IV w. p.n.e. Arewakowie, jedno z plemion celtyberyjskich, założyli tu warowne miasto Termes. W II w. p.n.e. walczyło ono z Rzymem u boku pobliskiej Numancji i przetrwało jej upadek w 133 r. p.n.e. Było ostatnim miastem Arewaków, które Rzym zdobył: w 98 r. p.n.e. konsul Tytus Didiusz kazał mieszkańcom zejść ze wzgórza i zabronił im umacniać nowe osiedle na równinie. Didiusz rządził potem Hiszpanią Bliższą do 93 r. p.n.e. i zginął w 89 r. p.n.e. w wojnie Rzymu z italskimi sprzymierzeńcami; w jego hiszpańskiej armii służył jako trybun młody Kwintus Sertoriusz, który w latach 80–72 p.n.e. prowadził w Hiszpanii wojnę z Rzymem rządzonym przez stronników Sulli i pokonał nawet młodego Pompejusza. Mimo to miasto się podniosło. Za Tyberiusza (14–37 n.e.) dostało status municipium, a mieszkańcy obywatelstwo rzymskie; powstały dwa fora, termy, prawdopodobnie teatr i akwedukt, którego kanały i tunele wykuto

w skale. Największy rozkwit przypadł na I–II w., a w III w. miasto otoczono murem. Termes trafiło też na karty „Roczników” Tacyta (ok. 55 – ok. 120), jednego z największych historyków cesarskiego Rzymu. W 25 r. n.e. wieśniak z Termes zabił w zasadzce namiestnika Hiszpanii Bliższej Lucjusza Kalpurniusza Pizona. Złapany i torturowany nie wydał wspólników, a następnego dnia wyrwał się strażnikom i rozbił sobie głowę o skałę. Tacyt pisze, że Pizon naraził się plemieniu, bo ostro ściągał z niego zdefraudowane pieniądze publiczne.

W skale widać, jak tu mieszkano. Casa de Pedro ma centralne schody i izby po bokach, Casa de las Hornacinas wnęki w ścianach, a Casa de Vecinos, oparta o skałę, miała podobno do sześciu kondygnacji. Do miasta prowadziła wykuta w skale Puerta del Sol, uznawana za celtyberyjską, a tarasy łączyła rampa Puerta del Oeste. Po Rzymianach przyszli Wizygoci i muzułmanie, a od VIII do XI w. okolica była pustoszonym pograniczem. Po rekonkwiście próbowano miasto odbudować, ale ludzie się rozeszli, a rolę miejscowego centrum przejęła Caracena; ostatni raz Tiermes jako wieś wspomniano w XVI w. Został romański kościół Santa María z XII w., otoczony średniowieczną nekropolią, do którego dwa razy w roku idą pielgrzymki.

Wykuty w piaskowcu kanał rzymskiego akweduktu z czasów Tyberiusza Fot. Rowanwindwhistler, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Romański kościół Santa María de Tiermes z XII w., jedyny ślad średniowiecznej wsi Fot. Discasto, CC BY-SA 3.0 es, Wikimedia Commons

NA MIEJSCU

- Spacer po grzbiecie: domy wykute w skale (Casa de Pedro, Casa de Vecinos), Puerta del Sol, schodkowe trybuny wycięte w skale, forum flawijskie i narożnik term.
- Kanał i tunele akweduktu.
- Kościół Santa María de Tiermes i muzeum przy parkingu (otwarte od 1986 r.).

Praktycznie

- Z Gormazu na południe przez San Esteban de Gormaz drogą SO-P-4003 (ok. 50 km w jedną stronę), albo z drogi N-110 Soria–Segowia przez Ayllón i SO-135; zjazd między Montejo de Tiermes a Retortillo de Soria. Parking przy muzeum, dojazd w dobrym stanie (stan na 2026-10, źródło: senditur.com).
- Cienia na stanowisku nie ma; nawet na 1200 m w lipcu w południe jest gorąco, więc lepiej rano.

Źródła: es.wikipedia.org/wiki/Tiermes, www.senditur.com/es/punto-interes/yacimiento-..., www.escapadarural.com/blog/tiermes-ciudad-cel..., en.wikipedia.org/wiki/Titus_Didius, en.wikipedia.org/wiki/Quintus_Sertorius, www.thelatinlibrary.com/tacitus/tac.ann4.shtml, revistas.ucm.es/index.php/GERI/article/view/56963, scaife.perseus.org/reader/urn:cts:greekLit:tl..., la.wikisource.org/wiki/Ab_excessu_divi_August...

41.33080, -3.14878 (wikidata:Q2429023)

Język w podróży

Na trasie przydadzą się hiszpański i portugalski. W Kraju Basków, Galicji i Katalonii mówi się też lokalnymi językami, ale hiszpański wszędzie wystarczy.

Wymowa jest zapisana po polsku, w przybliżeniu; wielkie litery oznaczają akcent. W Hiszpanii (poza Andaluzją) c przed e/i oraz z wymawia się jak angielskie th – zapisane jako **th**.

Hiszpański

Sytuacja	Zwrot	Wymowa
Stacja	¿Dónde está la gasolinera más cercana?	DOnde esTA la gasoliNEra mas therKAna
Tankowanie	Lleno de noventa y cinco, por favor.	JEno de noBENta i THINko, por faBOR
Warsztat	Busco un taller de motos.	BUSko un taJER de MOtos
Przebita opona	Tengo un pinchazo.	TENgo un pinCZAtho
Nowa opona	Necesito un neumático nuevo.	netheSIto un neuMAtiko NUEbo
Nocleg	¿Tienen una habitación libre para esta noche?	TJEnen una abitaTHJON LIbre para ESta NOcze
Parking	¿Dónde puedo aparcar la moto?	DOnde PUEdo aparKAR la MOto
Garaż	¿Hay un garaje para la moto?	aj un gaRAhe para la MOto
Policja	la policía / la Guardia Civil (drogówka)	la poliTHIa / la GUARdja thiBIL
Wypadek	He tenido un accidente.	e teNIdo un akthiDENte
Pomoc drogowa	Necesito una grúa.	netheSIto una GRUa
Przełęcz otwarta?	¿Está abierto el puerto?	esTA aBJERto el PUERto
Pogoda na przełęczy	¿Qué tiempo va a hacer en el puerto?	ke TJEMpo ba a aTHER en el PUERto
Wiatr, mgła	Hay mucho viento. / Hay niebla.	aj MUczo BJEnto / aj NJEbla

Portugalski

Sytuacja	Zwrot	Wymowa
Stacja	Onde fica a bomba de gasolina mais próxima?	ONdy FIka a BOMba dy gazuLIna majsz PROsima
Tankowanie	Atesto, por favor.	aTESZtu, pur faWOR
Warsztat	Procuro uma oficina de motas.	pruKUru UMa ofiSIna dy MOtasz
Przebita opona	Tenho um furo.	TEniu un FUru
Nocleg	Tem um quarto livre para esta noite?	tęj un KUARtu LIwry PAra ESZta NOJty
Parking	Onde posso estacionar a mota?	ONdy POsu iszta-sjuNAR a MOta
Policja	a polícia / a GNR (drogówka)	a puLIsja / a że-ene-ERRE
Pomoc drogowa	Preciso de um reboque.	pryCIzu dy un ryBOky
Pogoda w górach	Como está o tempo na serra?	KOmu iszTA u TEMpu na SEra

Przed wyjazdem

Zwroty najlepiej zapamiętać, mówiąc je na głos, a nie tylko czytając. Hiszpański można przećwiczyć w krótkich dialogach głosowych w linguatrener.eu.

Źródła i licencje

- Opisy miejsc, plan i notatki: Piotr Goliasz, licencja CC BY 4.0 (https://gitlab.com/p.goliasz/moto).
- Współrzędne: Wikidata (CC0) i OpenStreetMap (© OpenStreetMap contributors, ODbL).
- Mapy: kontury Natural Earth (domena publiczna); linie trasy to schemat, nie przebieg dróg. Piktogramy: własne.
- Cytat w karcie „Bílbilis (Calatayud)”: Marcjalis, „Epigramy” I 49, 1–6, przekład własny z oryginału, CC BY 4.0, https://la.wikisource.org/wiki/Epigrammata_(Martialis)/Liber_I
- Cytat w karcie „Bílbilis (Calatayud)”: Marcjalis do Juwenalisa, „Epigramy” XII 18, 7–16, przekład własny z oryginału, CC BY 4.0, https://la.wikisource.org/wiki/Epigrammata_(Martialis)/Liber_XII
- Cytat w karcie „Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian”: Appian o zdobyciu Termes w 98 r. p.n.e., „Historia rzymska. Księga iberyjska” 99, przekład własny z oryginału, CC BY 4.0, https://scaife.perseus.org/reader/urn:cts:greekLit:tlg0551.tlg007.perseus-grc2:16.99/
- Cytat w karcie „Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian”: Tacyt o zabójstwie namiestnika w 25 r. n.e., „Roczniki” IV 45, przekład własny z oryginału, CC BY 4.0, https://la.wikisource.org/wiki/Ab_excessu_divi_Augusti_(Annales)/Liber_IV
- Zdjęcie „Alcalá del Júcar”: Pacodonderis, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ALCAL%C3%81_DEL_J%C3%9ACAR_2.jpg
- Zdjęcie „Consuegra”: diego_cue, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Molinos_y_castillo_de_Consuegra_-_Toledo_-_panoramio.jpg
- Zdjęcie „La Pedriza i zamek Manzanares el Real”: Kent Wang, CC BY-SA 2.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:La_Pedriza_-_51679516874.jpg
- Zdjęcie „Pedraza”: Luis Rogelio HM, CC BY-SA 2.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pedraza,_en_Segovia_(Espa%C3%B1a).jpg
- Zdjęcie „Salamanca (Salamanka)”: Santiagova, CC BY-SA 3.0 es, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Reflejos_de_la_Catedrales_de_Salamanca.jpg

- Zdjęcie „Segovia (Segowia)”: Bernard Gagnon, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aqueduct_of_Segovia_08.jpg
- Zdjęcie „Bílbilis (Calatayud)”: Ecelan, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Calatayud_-_Museo_de_Calatayud_-_Cubiculo.jpg
- Zdjęcie „Granadilla”: Discasto, CC BY-SA 3.0 es, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Panor%C3%A1mica_(13_de_agosto_de_2014,_Granadilla).JPG
- Zdjęcie „Siega Verde”: Vanbasten 23, CC0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Siega_Verde.JPG
- Zdjęcie „Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian”: Malica, CC0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CasaPedroTiermes.jpg
- Zdjęcie „Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian” (Wykuty w piaskowcu kanał rzymskiego akweduktu z czasów Tyberiusza): Rowanwindwhistler, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AcueductoDeTermancia.jpg
- Zdjęcie „Tiermes (Termes): skalne miasto Celtyberów i Rzymian” (Romański kościół Santa María de Tiermes z XII w., jedyny...): Discasto, CC BY-SA 3.0 es, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ermita_de_Nuestra_Se%C3%B1ora_de_Santa_Mar%C3%ADa_(11_de_mayo_de_